

הלכות ראש השנה סימן תקצו תקצח תקצט תר

הגה ומי שאינו ירא לנפשו (3) אין צריך להתענות כל ימיו (כל-כו ומנהגים), (1) רק צריך התרה כמו שאר נדר וכל כו': ג' ה'מתענה פעם אחת בראש-השנה (1) תענית (2) [ג] ח'לום, אם היה ביום ראשון (7) צריך להתענות (ח) שני הימים (ט) כל ימיו, ואם היה ביום שני ה'תענה כל ימיו (י) יום שני בלבד: הגה (יא) ואין צריך (ס) למיתב תענית לתעניתו, (יב) דהא נש אומרים דמצנה להתענות בראש-השנה (תהי' סימן רע"ה). ואין אומרים 'עננו' בראש-השנה (יג) כמו שאין אומרים ביום-הכפורים (הנהו, מנהגים):

תקצח וכו סעיף אהד:

א [*] א'ראש-השנה שחל להיות בשבת (א) אומרים 'צדקתך' במנחה: הגה ונש אומרים שלא לאמר וכן טור בשם רב צמח ונחל-בו בשם רב האי (ר"ן סר"ה ומנהגים), וכן אנו נוהגים:

תקצט וכו סעיף אהד:

א [*] (א) ליל ראש-השנה שחל להיות במוצאי-שבת (ב) אומרים 'ותודיענו': **תר ביצה שנולדה בראש-השנה ודיני הקדוש, וכו ג' סעיפים:** **א** א'ביצה שנולדה ביום-טוב הראשון וכן מה שנוצד בו וכן מה שנתלש בו, (א) אסור בפשני: הגה וכן רב

א טור בשם אבי העזרי וכן סהב הרא"ש בסוף ראש השנה
א מימרא ורב ושמואל ביצה ר' וכן רב ר' וכן רב ר' וכן רב ר'

שערי תשובה

משום החוכים מ"ה דף יח דקאמר בגי בתשרי בעלה ואתקרא כי דלפי המסקנא מצנה להתענות ברי"ה, ודחה ראיית הש"י סימן תענד, ע"ש, וכתב שג' לומדים אחרים התייר לו, אמרתי הואיל והתר התיר מאחר דאיכא דעות דבדביכדי מהני התרה ע"ד רבינו, ע"ש. ועין בשאנת-אריה סימן קא הכיאר ראייה מ"ש"ס דר"ה דלעיל דאסור להתענות ברי"ה, וע"ש סימן קב דל"ם שאסור להתענות בו אלא דשמתהו מצנה פשאר י"ט לחיוב קדוש פשאר י"ט ואסור לטעם כלום קום קדוש ואין קדוש אלא במקום סעודה וכל דין סעודת יו"ט עליו: [ג] ח'לום. עין לעיל סימן רפח בש"ת שם מדינים אלו. ועין במכ"ב שצריך להיות כמש"ל כל היום בכהכ"ג מתבודד ולומר לקום כלו לה' כמ"ש בתענית-ח'לום בשבת: [*] ר"ה שחל בו. ועין משב"ץ ח"ג סימן קעו וכתב סימן רפח וכתבין שמועה לנשכ"ץ ר"ש מאמר חמץ. ועין ברי"מ משם א"ח בשם בעל העתים דמקומות

באר היטב

להתענות ברי"ה, ע"ש, ונ"ל ראיה מסנה ואלקנה איש האלהים שאכלו ברי"ה, וכן מבאר בנחמיה ח' אכלו משמיים ושחו מקמתים ברי"ה. ובמגיד-משירים פ'שית נצבים כתב שלא לאכל בשר ולשתות יין ברי"ה: (3) א"צ. וכן עשה מעשה הר"ם לזנוני בסי' שתי ידות. ועכ"פ בלילה של ר"ה אסור להתענות כמו בשאר יו"ט, מ"א. והמתענה ברי"ה או בשאר יו"ט אסור לבשל לאחרים כמ"ש סימן תקכו ס"ב בהג"ה, ע"ש: (1) ח'לום. ואם הוא ספק אם הוא מהחלומות שמתענים בשבת אין להתענות, כנה"ג: (7) צריך. ומי שאינו ירא א"צ בדלעיל, עין מנהגים: (ס) למיתב. אפלו חל בשבת:

שאומרים א"מ בשבת או במנחה י"ל תחלה א"מ דתקינו וכן קראי ואח"כ צדקתך, וכ"כ בשכנה"ג סימן תרכב, ואף דצדקתך תירי מ"מ א"מ נאמר בשבתיה ובמנחה וצדקתך רק במנחה, ובכרי"י סימן תרמג הקשה ע"ז מספד דף נו דס"ל לרבה בב"ח דזמן ואח"כ ספד משום דזמן תירי כו', ע"ש ושבתות כנה"ג סימן נ וצ"ע סימן תרכב: [*] ליל ר"ה כו'. המנהג שמתפללים מתוך הסודו אף שלא ברכו עדין ברכת מאורי האש, וכ' ברי"מ שצ"ע לפי מ"ש בכרי"י סימן תרצג: ובתראי ס"ל שאין להנות מהאור קום ברכה, ע"ש, אף גם שם בקריאת מגלה אין נוהגין לומר תחלה ברכת האור, וע"ש, וקאן נלע"ד להקל טפי שאין זה הנאה ומורה דקצת שגורה בפיו ומי' ראי' לתחלה למי ששגור בפיו התפלה [שתפלל] ב"פ, ואקאם נראה דמ"ס שמכביל בתפלה סגי פ"ן ש"עכ"פ אומר המכביל בין

משנה ברורה

להתענות בשבת יום-טוב דאין קבלתו כלום, הלא צריך התרה, מאחר דנש אומרים דמצנה להתענות בראש-השנה: (יג) כמו שאין אומרים ביום-הכפורים. מאחר שהם ימי דין, ואין שיהי' כל-כף לבקש לענות ביום צום התענית⁽¹⁾: **א** (א) אומרים 'צדקתך'. פ"ן שהוא יום הדין (6) אומרים צו"ק⁽⁸⁾ משום שצדק הדין, שיהי' אנו אומרים ונ'גבה ה' צבאות במשפט והאל הקדוש נקדש בצדקה: והי'ש-אומרים סביבא להו, דהא על-פלפנים יום-טוב הוא וראש-תש"ו: **א** (א) ליל ראש-השנה וכו'. המנהג שמתפללין מתוך הסודו אף שלא ברכו עדין ברכת 'בורא מאורי האש', ועין בשערי-תשובה השעם, שאין זה הנאה גמורה, דקצת שגורה בפיו⁽¹⁾, והמתמיר יחמיר לעצמו אבל אין להורות לאחרים: (ב) אומרים 'ותודיענו'⁽²⁾. אף שאומרים בו 'ותגינת הנגלי' וראש-השנה אינו נגל, (6) מכל מקום כי היכי דאמרין במוצאי יום-טוב בהבדלה פ"ן יום השביעי למי ששט ימי המעשה, דאמרין סדר הבדלות הוא מונה, הכי נמי סדר התקון הוא אומר: **א** אסור בפשני. אע"ג דבשאר יום-טוב מתר בשני מכת ממה-נפשו:

שער הציון

(1) פוסקים: (1) פ"ן נראה לי כפנת מהר"ם שחביא הפגז אברהם בסעיף קטן ג, ויוטר מעליו קשית הפגז אברהם. גם לא אבין איך הכין דברי מהר"ם באפן אחר, שהתענה וגם קדש⁽¹⁹⁾, ואפלו אם תמצי לומר שברך להוציא בני ביתו ולא שמה, איך יצא בכרכה בעלמא ודי קדוש דאורייתא הלא צריך לתזכיר בו מענינו של יום, ועל-כרחו כפרשתי דהא דקאמר שהוא דאורייתא איש קאי, וכרוו בעזרת השם יתברך: (2) פוסקים: (3) בית-יוסף, סגן-אברהם: (6) פוסקים: (6) פוסקים: (א) היינו 'צדקתך צדק'. וצ"ע הוא קיצור התיבות [ר"ת] הראשונות שבג' הפסוקים — צדקתך וצדקתך צדקתך.

הלכות ראש השנה סימן תר תרא

ב טור בשם אביו הראש ויפטרם מרובעבורג דאיכא דאיכא פלגא בין גדולי הפוסקים והגאונים אם יש לברך שהחנינו ג אגרו קדשת רש"י ודפוסים ודעשור ד טור

ב טור בשם אביו הראש ויפטרם מרובעבורג דאיכא דאיכא פלגא בין גדולי הפוסקים והגאונים אם יש לברך שהחנינו ג אגרו קדשת רש"י ודפוסים ודעשור ד טור

א ברכתא מגזל ל"א ב טור ותימניו לעיל כסימן תנא ג הרי"ף פסקו קמא דביצה והרמב"ם פסקו ה מלכות קדשת הודעת דפסקו א מלכות יום טוב

ב טור בשם אביו הראש ויפטרם מרובעבורג דאיכא דאיכא פלגא בין גדולי הפוסקים והגאונים אם יש לברך שהחנינו ג אגרו קדשת רש"י ודפוסים ודעשור ד טור

א ברכתא מגזל ל"א ב טור ותימניו לעיל כסימן תנא ג הרי"ף פסקו קמא דביצה והרמב"ם פסקו ה מלכות קדשת הודעת דפסקו א מלכות יום טוב

תרא סדר יום שני של ראש השנה, ובו ב' סעיפים:

א ביום שני (מתפללים כמו ביום ראשון) (טור), (א) **וקורים** מ"והאלהים נסה את אברהם" עד סוף סדרא, ומפטיר קורא כמו אהמול, ומפטיר בירמיה "פה אמר ה' מצא חן בפדבר" עד "הבן יקיר לי (ב) אפרים". ובכמוצאי ראש השנה מבדילין כמו במוצאי שבת, אלא שאין מברכין על הפסחים ועל האש: ב (ג) אף בארץ ישראל עושים ראש השנה שני ימים:

באר היטב

(ה) תדשו. ויש טועים לקח אף בשאר יו"ט, וטענת הוא, דר"ה קדשה אחת היא. אם יש לו תירוש תדש יקדש על היין וישן וקשניעו לשהחנינו יטל תירוש כדור או ימן עניו בו, מנהגים, עמ"א. והאר"י ז"ל פתב דר"ה דינו כשאר יו"ט פנה, עין פנמות: (ז) אפלו. וטוב לבלש בגד חדש בשופר, מ"א. קהל א' הנה להם בער"ה שופר וקראו שודדים ונזלו אותם ונטלו גם השופר, ושלחו הקהל לקהל אתר לשלח להם שופר ונתעכב השליח ממחמת אנס ולא בא עד סוף יום שני ונתה ר"ה ביום ה' ו', וכשעה שבא השופר כבר התפללו של שבת אצל ערב הנה יום גדול, מהו לתקע צעת ההיא ולא נחשו לשבות דאין תוקעין בשבת, העלה הש"ס בפלפולו דמטר לתקע בלא ברכות, ודרכות אין מעבדות, ע"ש בארן. והנ"ד אהרן פתב צליו דש' לפקפק לדינא:

משנה ברורה

בתקיעה של אהמול⁽¹⁾ ולא אמרינן יומא אריכתא הוא, והוא הדין נמי בכרפת התקיעה, ומכל מקום לכתחלה טוב שילבש התוקע בגד חדש בשופר [מ"א וש"א]. ועין בבית יוסף דבמקומו נהגו שלא לברך 'שהחנינו' בשופר ביום שני, אכן אנו נוהגין בהרמ"א. קהל ששלחו לעיר אתר להביא להם שופר ונתעכב השליח עד סוף יום שני, וראש השנה הנה ביום ה' וביום ו', וכשכא עם השופר כבר התפללו של שבת אצל הנה עוד יום גדול — אם (1) אין שם בקי לתקע שלא קבל עליו שבת עדין, (2) אזי יתקע מי שקבל שבת, בלא ברכה⁽³⁾, (3) ולא יתקע רק תשרית תש"ת תר"ת ולא יותר⁽⁴⁾, ונדוקא אם עוד היום גדול, (4) אצל אם כבר הוא בין השמשות אין לתקע כלל, דביום השני אין חיובו לתקע אלא מדרבנן והוי ספקא דרבנן, אצל ביום ראשון דחיובו מדאורייתא, חייב לתקע (5) וכלי ברכה. וילענן אמריה לעפוס⁽⁶⁾, (6) אף בבין השמשות דיום ראשון מתר⁽⁷⁾:

א (א) וקורים וכו'. גדי להזכיר זכות עגרת יצחק, וקורין בנה ה' גברי. (6) ואם שכח וקרא פרושה "נד" פקד את שנה⁽¹⁾ חמשה קרואים, יקרא עוד אחר⁽²⁾, ויקרא מתחלת פרשת העקדה עד סופה, ואפלו אמר קדיש יעשה פן, ויאמר קדיש שנית. ואם כבר נסתלק ספר זה, יכול לקרות בספר השני למפטיר פרשת העקדה, ויגלו ויקרא גם כן חובת היום: **(ב) אפרים.** מפני שחובת היום להזכיר זכרונות, וכתוב בהיא קרא "זכר אפרים": **ב (ג) אף בארץ ישראל עושים וכו'.** לפי שאפלו בזמן המקדש ארע כמה פעמים שהיו צריכין לעשות שני ימים, וכמו שמבאר בבית יוסף⁽³⁾, ולכן גם היום החייב בארץ ישראל לעשות שני ימים: (4) ונתשבין כיומא אריכתא:

שער הציון

(6) פוסקים: (3) עין בטור: (2) מגן אברהם ושי"א: (7) מגן אברהם ושי"א: (5) ב"ח בשם הגהות מימוני. ולא אבין היטב, דהא גם לענין קדוש אנו תביים לעשות ביום שני בפני עצמו⁽⁴⁾, ואפלו הכי סבירא לן דכיומא אריכתא דמיא: (1) דאם נמצא אחד שלא קבל עליו שבת עדין, יכול לתקע בכרכה אף על-פי ששאר השומעים כבר קבלו שבת [מט"א]: (1) ט"ו ואלה רבה ומשה אפרים ותיאדם: (2) משה אפרים: (3) פרי מגדים ומשה אפרים: (4) תיאדם, וכן נתבתי לעיל בסימן סו במשנה ברורה: (6) פרי מגדים: (7) שער אפרים: (3) מגן אברהם:

שערי תשובה

אור לחשב אע"פ שלא ברך ערב על בריאת האש, והכי נהוג עלמא שמתפללים במוצאי שבת מתוך הספר לאור הנר, ואמנם יש שאין נוהגין כן ולכן אין אומרים ויקח לך לפי שאינה שגורה בע"פ, גם מבדילין מיד אחר התפלה כדי להקדים עצמו לברכה שעל האור, ותמחיר וזמיר לעצמו אכל אין להורות לאחרים:

[6] חדש. עב"ט. וכתב בשבו"י ח"ג: ביר"ט ב' של ר"ה קשאין לו פרי חדש מפר לקח יום חדש לברך עליו וכן אף שבלך על ענבים שאכל קדם ר"ה. ואף שבשאר ימות השנה לא יברך שהחנינו על יין חדש כשאכל ענבים מפני שיש מספיקים בדבר וכמיש במגיא סימן רכה, מ"מ בליל ב' דר"ה פיצת כל הפוסקים דמברך וכן אלא דלכתחלה נוהגים בפרך חדש, מ"מ בנה שפיר וצא בינן חדש והוי כמו ס"ס כו', וכן משמע ממגיא דהוא גופה מצטיק בסימן תר דברי הד"מ לברך על תירוש חדש, משמע אף ששכר אכל ענבים, וע"ש. ועין בא"ר דה"ה ג'שים בכרפת הולקה או לבלש בגד חדש ולכנן לצאת ברכת שהחנינו או להיום הפר שגינת אחיך בקדוש, ע"ש, וזה"ו וכ"ש פרי אחר חדש:

אם יום ראשון הוא קדש השני הוא חל, ואם השני קדש הראשון היה חל, (6) הלא אסור, דתירוהו תדא קדשתא היא: **ב (ב) בקדוש וכו'.** להוציא נפשה מפלגתא⁽²⁾, (3) משום שיש אומרים שאין אומרים 'שהחנינו', דתירוהו יומי קדשה אחת היא, והרי כבר ברך 'שהחנינו' ביום ראשון: **ב (ג) יומי קדש.** אף דבסימן רבג סעיף ד פסק דבשעת הקנן יש לו לברך, והם מירי בשקנה מלבוש מוכן, אז השמחה בשקנאו, (ג) והכא מירי שקנה תחית בגד ונתן לאמן לתקנו, דאז השמחה בשמשתמש בו: **(ד) פרי חדש.** במדינות שאין ענבים מצויין ומביאים ממקומות אחרים ועל-פי הרוב הם בסר, אין לקח אותם שיש בהם ספק ברכה, שאנו יודע אם הגיעו לפול הלקו⁽³⁾, דאז מברכים עליהם 'בורא פרי האדמה'⁽⁴⁾, וגם שהם תמוצים ואין לאכל דברים תמוצים בראש השנה⁽⁵⁾, וגם מה שלא נגמר פרוי אינו סימן טוב [משה אפרים]. ובמעשה רב פתב דאין לאכל ענבים בראש השנה (הששע, על-פי סוד⁽⁶⁾). אם יש לו תירוש תדש יקדש על היין וישן, דהוא מצוה מן המבטרת⁽⁷⁾, וכשגייע 'שהחנינו' יטל התירוש כדור או ימן עניו בו [אחרונים]. עוד פתבו, דהוא הדין אשה בכרפת הדלקה ביום שני תלבש בגד חדש או תניח פרי חדש⁽⁸⁾ ואז תוכל לברך 'שהחנינו'⁽⁹⁾: **(ה) עם כל זה יאמר 'שהחנינו'.** דאף דקדשה אחת היא, מכל מקום שני ימים הם. ויש טועים לקח אף (7) בשאר ימים טובים פרי חדש, וטענת הוא: **ג (1) אם חל יום ראשון בשבת.** רוצה לומר, שאז אין תוקעין, ממילא יוכל לומר זמן ביום שני לכלי עלמא, דהא לא אמרו זמן על מצוה זו והוא צעת מלתא חדתא: **(2) ויש אומרים לאמר וכו'.** הנהו אפלו בלא בגד חדש ופרי חדש, (3) משום דהא היום אין וצאין

הלכות ראש השנה סימן תר תרא

ביאורים ומוספים

סימן תר

ביצה שנוּלְדָה בְּרֵאשֵׁי הַשָּׁנָה וְדִינֵי הַקִּדּוּשׁ

[משנ"ב ס"ק א]

דְּמַרְוֵהוּ תְּדָא קְרִשְׁתָּא הִיא⁽¹⁾.

1) ובטעם הרב, ראה לקמן (סי' תרא ס"ק ג).

וכן לענין שבות הרבנן לצורך חולה [שיש לו מחיז קצת], כתבו השו"ע והרמ"א לעיל (סי' תצו ס"ב) שאף שבשאר יום טוב שני יכול לעשות רפואה לעצמו לכתחילה, מימ ביום טוב שני של ראש השנה אין להקל, כיון ששני הימים קרושה אחת להם.

וכן אם חל ראש השנה ביום חמישי ושישי ונולדה הביצה ביום חמישי, כתב לעיל (סי' תקיג ס"ק יט) שלמרות שבשאר יום טוב שחל בימים חמישי ושישי מותרת הביצה בשבת, כיון שהותרה כבר לפני שבת מכה ממה נפשך וכמבואר במשנ"ב כאן, בראש השנה ששני הימים נחשבים כיום אחד ארוך, אסורה הביצה גם בשבת, וכדין ביצה שנוּלְדָה ביום טוב ראשון הסמוך לשבת שאסורה בשבת מטעם הנ"ל וכן חל ראש השנה בימים ראשון ושני ונולדה הביצה בשבת, אסורה גם ביום שני מטעם זה, וכן כתב בביה"ל לעיל (סי' שכב ס"ב ד"ה נולדה).

אכן, לבשל ביום טוב הראשון של ראש השנה לצורך היום השני, כתב השו"ע לעיל (סי' תקג ס"א) שאסור, כמו בשאר יום טוב שאסור להכין ביום הראשון לצורך היום השני, ואף ששני הימים של ראש השנה קרושה אחת הן, ביאר במשנ"ב שם (ס"ק ד) שלא אמרו כן אלא להחמיר אבל לא להקל. אמנם, לענין עירוב תחומין, כתב לעיל (סי' תטו ס"ק יא) ששני הימים של ראש השנה נחשבים כיום אחד [אף לקולא], ולכן אם נאכל העירוב ביום הראשון של ראש השנה, מותר ללכת ביום השני למקום שעירב, וראה בביה"ל לעיל (סי' תקג ס"א ד"ה ואפילו) שהביא את דברי המג"א לחלק בין בישול לעירוב, וכן מה שהביא בשם הגר"א, וראה עוד לעיל (סי' תקא ס"ק לד) מה שכתב לענין להשתמש ביום השני של ראש השנה במה שהוכן ביום הראשון.

[משנ"ב ס"ק ב]

לְהוֹצִיא נִפְשָׁה מִקְּלָגְתָּא⁽²⁾.

2) ומה שאין חוששים שברכת 'שהחיינו' היא הפסק בין הקידוש לבין שתיית היין, שהרי לדעת הסוברים שאין אומרים 'שהחיינו' בקידוש ליל שני נמצא שברכת 'שהחיינו' אינה על היום אלא על הפרי או הבגד החדש, ואינה מענין הקידוש כלל, כתב הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' כ) שאף אם לפי האמת אין לברך 'שהחיינו' בליל שני, מ"מ הגדר של הפסק בדיבור בין הברכה לשתיה הוא משום היסוד הדעת, וכיון שמברך 'שהחיינו' מחמת הספק שמא זה חלק מהקידוש, אין כאן היסוד הדעת ואינו נחשב להפסק, וכן כתב בשו"ת פרי השדה (ח"ג סי' קנט). [נהגרי"צ פראנק (שו"ת הר צבי או"ח ח"ב סי' קסד ובמקראי קודש פסח סי' סב) הסתפק בסברא זו, וכתב שנראה שנחלקו בזה המג"א ורעק"א שהביא בשע"צ לעיל (סי' רנא ס"ק פד).] אמנם, בהררי קודש (על מקראי קודש ימים נוראים סי' ו' ע"ה 5) העיר, שבמשנ"ב לעיל (סי' קמ ס"ק ו) מבואר שהמפסיק בדיבור בין הברכה לשתיה, אף אם לא היסוד דעתו נחשב להפסק, כיון שאין לברכה על מה לחול נתינתן שכאן הקידוש נחשב כצורך הקידוש ולכן אין זה הפסק. ובשו"ת אבני נור (או"ח סי' תנ ס"ק ו) כתב שרק אמירה של רשות גמורה היא הפסק, אבל אמירה שנחמת המנהג אינה הפסק, ולפי דבריו, כיון שנהגים לברך 'שהחיינו' בקידוש ליל שני של ראש השנה, שוב

אין זה הפסק. וראה מה שכתבנו בביה"ל לעיל (סי' רחצ ס"ה ד"ה אין) ובמשנ"ב לקמן (סי' תרכד ס"ק ד). ובחזון עובדיה (הלכות ליל פסח עמ' כו) הביא בשם ספר טהרת המים (מערכת ז אות יז) שתיירך שהטעם שאינו הפסק הוא מפני שהעיקר להלכה שגם ביום השני יש לברך 'שהחיינו', שהרי כתב השו"ע שצריך לברך 'שהחיינו' אף אם אין לו פרי חדש, ורק על הצד היותר טוב מניחין פרי חדש, כדי לצאת מחשש ברכה לבטלה של ברכת 'שהחיינו'.

ולענין הכוונה הראויה בשעת ברכת 'שהחיינו', כתב המטה אפרים (סי' ג) שיש לכוון גם על הזמן של ראש השנה וגם על הפרי החדש. אכן, אם טעה וכיוון רק על הפרי החדש בלבד, כתב הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה שם) שבדיעבד אין זה הפסק, כיון שלפי טעותו חשב שבליל ראש השנה צריך לברך לאחר הקידוש 'שהחיינו' על פרי חדש כדי לצאת ידי חובת קידוש, ואין כאן היסוד הדעת מהקידוש כמבואר לעיל.

וזמן אכילת הפרי החדש שבוירך עליו 'שהחיינו' בקידוש, כתב המטה אפרים (סי' ו) שמיד לאחר הקידוש קודם נטילת ידים יברך על הפרי ויאכלנו, כדי שלא להפסיק בין ברכת 'שהחיינו' לאכילת הפרי, וכן נהג הגרש"ז אויערבך (הלכות שלמה ראש השנה פ"א ארחות הלכה הע' 91) [תקדק שלא לאכול בשיעור, כדי לא להתחייב בברכה אחרונה כמבואר במטה אפרים (סי' י)]. מאידך, דעת הגר"ש אלישיב (הלכות חג בחג ימים נוראים פט"ז הע' 11, אשרי האישי ח"ג פ"ד אות ד) שהפנהג הוא לאכול את הפרי בתוך הסעודה, ואין צורך לאכול מיד לאחר הקידוש, כי נטילת הידים ו'המוציא' אינם מהווים הפסק, וכן כתב הכף החיים (סי' ו) [לענין אשה המברכת 'שהחיינו' בשעת ההדלקה אף שאינה אוכלת או את הפרי], וביאר שהעיקר להלכה כדעת הסוברים שגם בליל שני מברכים 'שהחיינו' [כמבואר בשו"ע שגם אם אין לו פרי חדש יברך 'שהחיינו'], אלא שלוקחים פרי חדש למצוה מן המובחר כדי לצאת מחשש ברכה לבטלה, ולכן יש לסמוך בזה על עיקר הדין שמברכים 'שהחיינו' בשעת ראיית הפרי כמבואר בשו"ע וברמ"א לעיל (סי' רכה ס"ג).

ולענין פרי חדש שרוצה לאכול בליל ראשון של ראש השנה, כתב בשו"ת כתב סופר (או"ח סי' כו) שלא יכוון לפטור בברכת 'שהחיינו' שבקידוש, אלא יברך עליו בנפרד ברכת 'שהחיינו', כיון שיתכן שלכתחילה אין לכלול את ברכת 'שהחיינו' של קידוש שבאה על הנאת הנפש ממצות יום טוב, עם ברכת 'שהחיינו' על הפרי שבאה על הנאת הגוף, כי הם שני דברים חלוקים, ורק ביום טוב שני של ראש השנה עושים כן כדי לצאת ידי ספק, וכן כתב בשו"ת מנחת שלמה (ח"א סי' כ), וכן הורה הגר"ש אלישיב (קובץ שערי הוראה ח"ח עמ' קח, אשרי האישי שם אות ב).

[משנ"ב ס"ק ד]

שְׁאִינוּ יוֹדְעִים אֶם הַגִּיעוּ לְפֹלֵל הַלְכָּן⁽³⁾, דְּאָז מְכַרְכִּים עֲלֵיהֶם בְּוֹרָא פְּרִי הָאָדָמָה⁽⁴⁾ וכו', וְאֵין לְאָכֵל דְּכִרִים תְּמוּצִים בְּרֵאשֵׁי הַשָּׁנָה⁽⁵⁾ וכו', דְּאֵין לְאָכֵל עֲנָבִים בְּרֵאשֵׁי הַשָּׁנָה (וְהַשֶּׁעַם, עֲלֵיפִי סוּד⁽⁶⁾) וכו', דְּהוּא מְצוּה מִן הַפְּבֻרְתֵי וכו', או תִּפְחִים פְּרִי תְּנִשׁ⁽⁷⁾ וְאָז תּוּכַל לְכַרֵּךְ 'שְׁהַחֲיֵנו'⁽⁸⁾.

3) וכמבואר בשו"ע לעיל (סי' רב ס"ב) שלא נודע לנו שיעור פול הלבן, והטעם שאיננו בקיאים בשיעור זה, ביאר במשנ"ב שם (ס"ק ג) שיש כמה מינים של פול הלבן, גדולים וקטנים.

4) ומבואר מדבריו כאן שכל הספק הוא לענין ברכת 'הענין', אבל לענין ברכת 'שהחיינו' יכול לברך גם אם לא הבישלו העיבים **המשך בעמוד הבא**

הִלְכוֹת רֵאשׁ הַשָּׁנָה סִימָן תר תרא

ביאורים ומוספים המשך

בטלים הם לדינו, וכן כתב הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' נח ס"ק ב). מאידך, בשו"ת הר צבי (או"ח ח"א סי' קנד) כתב שלא תענה אמן, וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ג סי' סט) [חילק שם שבפסח וסוכות רשאית לענות אמן, משום שיש כמה דברים המחייבים שהחיינו, ובחלקה הרי לא נתכוונה אלא על היום טוב], וכן דעת הגר"ש אלישיב (שבית יצחק פסח פ"ז אות ג, אשרי האיש ח"ג פ"ב אות י), אך הוסיף, שבדיעבד אם אמרה אמן אינו הפסק. ונלענין האם מותר לה לענות אמן על ברכת 'שהחיינו' בקידוש של ליל הסדר, ראה מה שכתבנו לעיל (סי' תעג ס"ק א)). ולענין זמן ההדלקה ביום טוב, וכן לענין הדלקת הנרות כשאר החשמל דולק, ראה מה שכתבנו לעיל (סי' תקג ס"ק א וסי' תקיד ס"ק ל).

[שעה"צ ס"ק ה]

דְּהָא גַם לְעֵינָן קְדִישׁ אֲנִי תְּנִיבִים לְעֻשׂוֹת יְהוָה שְׁנֵי בְּפִי עֲצֻמָּו (101).

10 ויישב זאת הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' כ), שדוקא לענין שופר אי אפשר לומר שיומא אריכתא הוא, כיון שלילה אינו זמן שופר.

[משנ"ב ס"ק ז]

משום דְּהָא הַיּוֹם אֵין יוֹצֵאִין בְּתַקִּיעָה שֶׁל אֶתְמוּל⁽¹¹⁾ וכו', אָז יִתְקַע מִי שֶׁקָּבַל שְׁבֵת, בְּלֵא בְּרַבְרָה⁽¹²⁾, וְלֹא יִתְקַע וְכָּתְשׁוּת תְּשׁוּת תְּרִ"ת וְלֹא יוֹתֵר⁽¹³⁾ וכו', וְלְעֵינָן אֲמִירָה לְעֻמִּים, אֶף בְּכֵין הַשְּׁמֻשׁוֹת דְּיוֹם רֵאשׁוֹן מְתָר⁽¹⁴⁾.

11 ואף שעל הלולב אינו מברך 'שהחיינו' ביום השני למרות שאינו יוצא בנטילת הלולב של אתמוול, כתב לקמן (סי' תרטב ס"ק ב) שאינו גרוע מאם אמר 'שהחיינו' בשעת עשיית הלולב שיצא, אבל לגבי שופר מנהגו לומר 'שהחיינו' אפילו ביום השני, כי לפעמים עיקר הקדושה היא ביום השני [כלומר שכשהיו מקדשים על פי הראיה, פעמים שיום שני עיקר, ולכן גם בזמנינו שלעולם היום הראשון הוא העיקר, מברכים 'שהחיינו' גם בשני].

12 ואף שקיבל כבר שבת ותקיעה אסורה בשבת ויום טוב משום 'שבות' [כמבואר לעיל (סי' שח ס"ק כה וסי' תקצו ס"ק א)], ביאר הט"ז (ס"ק ב) שאילו היו יודעים שיגיע השליח עם השופר, לא היו מקבלים שבת מבעוד יום כדי שיוכלו לקיים את מצות שופר, וקבלת שבת בטעות אינה חלה כמבואר בשו"ע לעיל (סי' רסג סי"ד). והוסיף, שגם אם לא היה זה קבלה בטעות, מימ אינה חלה, כיון שמפקיעים את עצמם ממצות שופר בקבלה זו, וקבלת שבת אינה עדיפה משבועה שאינה חלה לבטל מצוה.

ומה שאין מברכים על תקיעה זו, כתב הט"ז (שם) משום שזה תרתי דסתרי לברך על שופר אחר שקיבל עליו שבת, שהרי אסור לתקוע בשבת, וסוף סוף גם כשתוקע בלא ברכה יוצא ידי חובה, ורק את התקיעה לא מבטלים, כיון שמשום תרתי דסתרי אין לבטל את המצוה עצמה. [ולענין מי שהתפלל ערבית ועדיין לא הניח תפילין, ראה מה שכתב המשנ"ב לעיל (סי' ל ס"ק יז)].

אכן, לענין הטבלת כלי חדש שקנה מנברי, כתב לעיל (סי' רסא ס"ק ה) שאף לדעת הסוברים שאסור להטבילו בשבת, מימ אם נזכר בערב שבת בין השמשות, יכול להטבילו בברכה [אם צריך לו לשבת ואין לו כלי אחר]. ואף שכשמברך על טבילת הכלי יש בזה משום תרתי דסתרי כמו לענין ברכת השופר, ראה מה שתייר על זה השש"כ פמ"ו הע' ג.

המשך בעמוד הבא

לגמרי [וכן משמע בחיי אדם כלל לא ס"ז]. אמנם, לעיל (סי' רכה ס"ק יב) כתב שדעת הרמ"א היא שגם לאחר שהגיע לשיעור פול הלכן אין לברך 'שהחיינו' עד שיגמר תשלום גידולו ויהיה טוב למאכל, ואפילו בדיעבד אם בירך 'שהחיינו' קודם לכן, ברכתו היא לבטלה, וכן תמה הגרש"ז אויערבך (ספר זכרון צהר אהל ברוך עמ' ריח, הליכות שלמה ראש השנה פ"א דבר הלכה אות ל) [וראה מה שתייר שם (אהל ברוך שם עמ' שנה הליכות שלמה שם ארוחות הלכה הע' 93) בנו הגר"י, שמה שאין מברכים על בוסר הוא רק כשמברך על הראיה שהשבח הוא על שמחת הגידול, מה שאין כן כשנטלו לאכילה, וכפי המנהג שמברכים בזמן האכילה, נחשב לזמן הראוי לברכת 'שהחיינו'].

ובביה"ל לעיל (סי' רב ס"ב ד"ה ושאר) כתב שהגר"א והפנים מאירות מחמירים בזה יותר, ולדעתם אין לברך על ענבים 'העץ' גם אם הגיעו לשיעור פול הלכן, עד שייגעו לעונת המעשרות, דהיינו שהחרצנים יהיו נראים מבחוץ. וראה מה שהכריע שם להלכה.

5 וטעם המנהג ביאר לעיל (סי' תקפג ס"ק ה), שהוא לסימן טוב שתחדש עלינו שנה מתוקה.

ולענין טיבול האוכל בתבלינים חריפים או חמצים להטעימו ולשבחו, הורה הגר"ש אלישיב (אשרי האיש ח"ג פי"ד אות ו) שאין בזה שום קפידא. [אמנם לבשל את הדגים בחומוץ, כתב במשנ"ב שם שיש להימנע מכך, וראה מה שכתבנו שם].

6 וטעם הדבר, ביאר האמרי שמואל (הערות על המעשה רב אות רי) שעץ הדעת היה עץ גפן, ואדם הראשון נברא בראש השנה ואכל באותו היום מעץ הדעת, וכדי לתקן את חטא אדם הראשון אין אוכלים ענבים באותו היום.

ולענין צימקים, הורה הגר"ש אלישיב (אשרי האיש שם) שדינם כענבים לענין זה, אך אם מעורבים בתבשיל, מותר.

7 והזמן שממנו נקרא כבר יין ישן, כתב לעיל (סי' רעב ס"ק ה) שהוא לאחר שעבר עליו ארבעים יום.

8 ולענין האם יכולה לברך 'שהחיינו' למרות שאינה אוכלת את הפרי בשעת ההדלקה, דעת המטה אפרים (סי' תקצט ס"ט) שבראש השנה ביום השני צריכה לסמוך את ההדלקה לקידוש [אף שבשאר ימים טובים אינה עושה כן]. כדי שלא תפסיק בין ברכת 'שהחיינו' לאכילת הפרי, אך הוסיף (אלף למטה ס"ק ה), שהקידוש עצמו אינו הפסק, כיון שאינה יכולה לאכול לפני קידוש, מאידך, כתב האלף למטה (שם) שבא"ר משמע שאינה צריכה להקפיד לסמוך את ההדלקה לקידוש, ובעתם הדבר ראה מה שכתבנו לעיל (ס"ק ב) בשם הכף החיים.

9 ואף שבשאר ימים טובים, כתב לעיל (סי' רסג ס"ק כג) שאין צריך לברך 'שהחיינו' על ההדלקה [כני עדיף לאומרה בשעת הקידוש על הכוס], אלא שבמקום שהנהגו לברך אין למחות ביין, לענין יום טוב שני של ראש השנה כתב כאן כדבר פשוט שהמנהג הוא שהנשים מברכות 'שהחיינו' בשעת ההדלקה, וכן כתב בשו"ת אגרות משה (ארו"ח ח"ד סי' כא אות ט) שאפילו השאילת יעביץ שפקפק על מנהג הנשים לברך 'שהחיינו' בשעת ההדלקה, מימ בהלכות ראש השנה הביא את מנהגן לברך בשעת ההדלקה.

ומי שכבר בירכה 'שהחיינו' על ההדלקה, האם מותר לה לענות אמן על ברכת 'שהחיינו' בקידוש, כתב בשו"ת אגרות משה (שם סי' קא) שצריכה לענות אמן ואין בזה משום הפסק בין ברכת 'הגפן' לשתיית הכוס, שכיון שאצל המקדש היא ברכה הצריכה והיא חלק מהקידוש, לכן גם אצל השומעים אינה הפסק שהרי

הַלְבוֹת רֵאשׁ הַשָּׁנָה סִמְּן תַּר תַּרְא

בִּיאורִים וּמוֹסָפִים הַמִּשְׁךְ

2) וּאָף שֶׁהַמִּנְהַג הוּא שֶׁלֹּא לְהוֹסִיף עַל מִנְיַן הַקְּרוּאִים בְּיוֹם טוֹב [כַּמְבוּאָר בְּרַמ"א לְעִיל (ס"י רַפּב ס"א)], כֵּתב הַפְּתַחֵי שְׁעָרִים (שְׁעַר ח סל"ה) שֶׁהֵינּוּ דוֹקָא כְּשִׁמוּסִיף קְרוּאִים מִסִּיבּוֹת שׁוֹנוֹת [כַּגּוֹן לְרַצּוֹת אֲנָשִׁים וְכַדוּ], אֲבָל כֹּאן שִׁמוּסִיף כְּדִי לְהַשְׁלִים אֶת הַקְּרִיאָה שֶׁל אוֹתוֹ הַיּוֹם וְאִי אֲפֹשֶׁר בְּאוֹפֵן אַחֵר, מוֹתֵר.

[מִשְׁנ"ב ס"ק ג]

שְׁהֵי צְרִיכִין לְעֲשׂוֹת שְׁנֵי יָמִים, וְכִמּוֹ שְׁמִכְבָּר קְבִיט־יוֹסֶפֶה³, וְלִכְּן גַּם הַיּוֹם הַחַיִּיב בְּצִדְקָתוֹ שֶׁיִּשְׁרָאֵל לְעֲשׂוֹת שְׁנֵי יָמִים⁴.

3) שֶׁהַתְּקִינוֹ בֵּית דִּין שֶׁאִם בָּאוּ עֵדִים מִן הַמִּנְחָה וְלִמְעַלָּה, אֵינן מְקַבְּלִים אוֹתָם, אֲלֹא מְקַדְּשִׁים אֶת הַחֹדֶשׁ לְמַחֵר, וּמִיָּמַי הָיוּ נוֹהֲגִים גַּם אֶת הַיּוֹם הָרִאשׁוֹן קוֹדֵשׁ, כְּדִי שֶׁלֹּא יִזְלַזְלוּ בוֹ, וְאִם כֵּן פְּעַמִּים שֶׁנִּהְיָה אֶת שְׁנֵי הַיָּמִים קוֹדֵשׁ אֲף שֶׁלֹּא הָיָה לָהֶם סִפְקָ.

4) דֵּהֵינּוּ שֶׁגַּם כִּיּוֹם שֶׁמְקַדְּשִׁים אֶת הַחֹדֶשׁ עַל פִּי חֶשְׁבוֹן, מ"מ מִנְהַג אֲבוֹתֵינוּ בִּידֵינוּ שְׁנֵי הַיָּמִים קוֹדֵשׁ. וּבִטְעַם הַדְּבָר שֶׁבִּשְׂאֵר יָמִים טוֹבִים לֹא תִּקְנוּ בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל יוֹם טוֹב שֶׁנִּי כְּבַחוּץ לְאַרְץ, רָאָה מָה שֶׁכֵּתְבָנוּ לְעִיל (ס"י תַּצּוּ ס"א).

13) וּבִבְיָאוֹר דְּבָרָיו כֵּתב הַכֹּהֵן הַחַיִּים (ס"ק יג), שֶׁהַכּוֹנֵה הִיא שִׁיתְקַע שֶׁלֹּשׁ פְּעַמִּים תַּשְׁרִית וְשֶׁלֹּשׁ פְּעַמִּים תַּשְׁמִית וְשֶׁלֹּשׁ פְּעַמִּים תַּרְ"ת, וְרָאָה מָה שֶׁכֵּתְבָנוּ לְעִיל (ס"י תַּקַּצ ס"ק ח).

14) כְּלוֹמַר שֶׁמוֹתֵר לּוֹמֵר לְנִכְרֵי לְעֲשׂוֹת אִיסוּר דְּרַבְנָן לְצוּרֵךְ מִצּוֹת שׁוֹפֵר, כִּיּוֹן שֶׁשְׁבוֹת דְּשְׁבוֹת הַתִּירוֹ בְּמִקּוֹם מִצּוּה [וְאֲף שֶׁכַּעַת כִּבֵּר סִפְקָ לִילָה], וְכַמְבוּאָר בְּשׁוּ"ע לְעִיל (ס"י תַּקְפוּ סכ"א) שֶׁמוֹתֵר לּוֹמֵר לְנִכְרֵי לְעַבּוֹר עַל אִיסוּר שְׁבוֹת כְּדִי לְהַבִּיא אֶת הַשׁוֹפֵר, מִשׁוּם שֶׁאֲמִירָה לְנִכְרֵי שְׁבוֹת, וְהָרִי זֶה 'שְׁבוֹת דְּשְׁבוֹת בְּמִקּוֹם מִצּוּה'.

סִמְּן תַּרְא

סִדְרֵ יוֹם שְׁנֵי שְׁלֵ רֵאשׁ הַשָּׁנָה

[מִשְׁנ"ב ס"ק א]

וְאִם שְׁכַח וְקָרָא פְּרָשָׁה "וְד' פָּקֵד אֶת שְׁנֵה" ¹ וְכו', יִקְרָא עוֹד אֶתְד².

1) וְלַעֲנִין מִי שֶׁטַעָה בְּיוֹם הָרִאשׁוֹן וְקָרָא אֶת פְּרִשְׁתַּת הַעֲקִידָה, רָאָה מָה שֶׁכֵּתְבָנוּ לְעִיל (ס"י תַּקְפֵּד ס"ק ח).